

Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej.
VI konferencja międzynarodowa z cyklu „Klasztor w...”,
Wrocław, 18–21 października 2012 r.

Konferencja zorganizowana, podobnie jak poprzednie sześć sesji¹, przez prof. prof. Marka Derwicha i Annę Pobóg-Lenartowicz, po raz pierwszy w historii zgromadziła tak wielu uczestników — blisko sto osób. Świadczy to o tym, że tematyka dotąd obecna w badaniach nad monastycyzmem w sposób ograniczony (obejmowano rozważaniami głównie uposażenie i wielką własność cysterską), warta jest podjęcia osobnych studiów.

Wygłoszono 63 z zaplanowanych 68 referatów, zaś konferencję można śmiało nazwać maratonem klasztornym. Na równie wysoką notę zasłużyli organizatorzy, którzy dobrze zaplanowali czas uczestników, nie tylko w trzech dniach sesji, ale i w czwartym, podczas atrakcyjnego objazdu śląskich klasztorów.

¹ Ich plonem są publikacje: *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, red. M. Derwich A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1995; *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole–Wrocław 1996; *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, *Opera ad historiam monasticam spectantia*, Series I, Colloquia 4, Wrocław–Opole 2000; *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław–Opole–Warszawa 2005; *Klasztor w Kościele średniowiecznym i nowożytnym*, Warszawa–Wrocław–Opole 2010.

Otwarcie oraz pierwsza sesja zatytułowana „Idee” odbyła się w miejscu związanym z gospodarką, choć niekoniecznie klasztorną — w auli Starej Giełdy mieszczącej się przy placu Solnym. Najżywszą dyskusję wzbudziło wystąpienie Piotra Guzowskiego z Uniwersytetu w Białymstoku. Już sam tytuł: „Klasztor jako firma — gospodarcze funkcje klasztorów średniowiecznych w poglądach historyków myśli ekonomicznej i ekonomistów” był nieco prowokacyjny, jak przyznał Autor. Wykazał on, że z punktu widzenia problematyki historii gospodarczej klasztor powinien być badany tymi samymi metodami, co inne instytucje życia publicznego. Tylko takie podejście, czyli między innymi wprowadzenie do dyskursu historycznego badań statystycznych i ekonomicznych, w zasadzie nieobecnych w polskiej literaturze przedmiotu poświęconej monastyce, pozwala na dokładną analizę klasztornej gospodarki i osadzenie jej w mikro- i makroświecie ekonomii. Gorącą, ponadgodzinną dyskusję przerwali dopiero organizatorzy, proponując jej dokończenie w mniej formalnych warunkach, podczas uroczystego obiadu w jednej z położonych przy rynku restauracji.

W kolejnych dwóch dniach obrady odbywały się w sesjach tematycznych w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Takie rozwiązanie spowodowane było znaczną liczbą zgłoszonych wystąpień i bez wątpienia ograniczało możliwość wysłuchania wszystkich referatów. W sesji zatytułowanej „Źródła”, której myślą przewodnią była prezentacja zasobów archiwalnych i zwrócenie uwagi na niewykorzystane dotąd materiały, wygłoszono pięć referatów. Najbardziej zaskakujące było wystąpienie Romana Stelmacha z Archiwum Państwowego we Wrocławiu, który przedstawił zawartość pozadokumentowych źródeł do badań nad gospodarką konwentu magdalenek w Lubaniu. Trafiły one do archiwum kilkanaście miesięcy temu wprost z klasztoru w Lubaniu. Tym samym odnalazła się cała pozadokumentowa spuścizna magdalenek, klasztoru, który jako jedyny na Śląsku nie został skasowany w XIX w. i przetrwał po dziś dzień w tych samych budynkach. W sesji „Budżety klasztorne — dochody, wydatki, obrót gotówką” zaprezentowano sześć wystąpień, zaś w trzeciej pt. „Górnictwo — budownictwo — rzemiosło — młynarstwo — drukarstwo — winiarstwo — ogrodnictwo” jedenaście. W tej drugiej najwięcej słuchaczy zgromadził referat Krystyny Sulkowskiej-Tuszyńskiej z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Badaczka na podstawie wyników badań archeologicznych, prowadzonych od wielu lat przez kierowany przez nią zespół, omówiła produkcję cegieł w klasztorze norbertanek w Strzelnie. Po południu odbyły się kolejne cztery sesje: „Znaczenie gospodarce w państwie, regionie, zakonie oraz w mieście”, „Legaty — książki — relikwie”, „Gospodarowanie” oraz „Uposażenie i gospodarka”. Te dwie ostatnie kontynuowano następnego dnia.

W pierwszej z wymienionych sesji referaty zaprezentowało siedmiu prelegentów. Interesującą problematykę podjęła Agnieszka Januszek-Sieradzka z Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, która omówiła funkcjonowanie dóbr klasztornych w systemie stacynnym w Polsce w drugiej połowie XVI stulecia. W drugiej sesji, poświęconej legatom, wystąpiło czterech badaczy. Wśród nich była Maria Piłtyczak-Majerowicz z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, jedna z niewielu uczestniczek wszystkich dotychczasowych konferencji „Klasztor w...”, która wskazała, iż książki stanowiły istotny element ruchomego majątku konwentów.

W sesji „Gospodarowanie” wygłoszono w ciągu dwóch dni obrad dziewięć referatów, a w ostatniej, „Uposażenie i gospodarka”, siedem. W tej Kateřina Charvátová z Uniwersytetu Karola w Pradze, od lat zajmująca się problematyką gospodarki cysterskiej w Czechach i innych częściach Europy, zwróciła uwagę na specyfikę zarządzania dobrami cysterskimi w państwie Przemysławidów w XII–XIV w. Mnisi nie tworzyli *grangie*, tak jak w wielkich opactwach francuskich w Cîteaux, Clairvaux i Morimond, lecz pozostawali przy rozproszonej własności ziemskiej.

W ostatnim dniu konferencji bogaty program uzupełniła sesja „Gospodarka klasztorna w dobie kasat”. Trzy z sześciu wystąpień tej części obrad poświęcono losom poklasztornej majątku bazylianów na Wołyniu i w Galicji, zaś tylko jedno wspólnocie żeńskiej — gdańskim brygidkom. W trakcie konferencji większość referatów prezentowała wybrane zagadnienia w odniesieniu do wspólnot męskich, a tylko 11 wystąpień dotyczyło zakonnicy.

W słowie podsumowującym prof. Marek Derwich wyraził przekonanie, że konferencja — poprzez referaty uczestników — wskazała na liczne niewykorzystane do tej pory kategorie źródeł, dzięki którym znakomicie można poznać gospodarkę klasztorną i jej uwarunkowania. Stwierdził, że historycy prowadzący studia nad ekonomiką i zarządzaniem instytucjami kościelnymi nie mogą pomijać dorobku literatury ekonomicznej, a przede wszystkim nie korzystać z warsztatu i metod badawczych stosowanych w takich naukach jak ekonomia i statystyka.

Olga Miriam Przybyłowicz
(Warszawa)